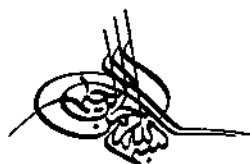

شور غزل

(بررسی کلی کارنامہ سی غزل شیراز از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۷ خورشیدی)

نادر فخر آور

انتشارات نوید شیراز

سرشناسه	فخرآور، نادر، ۱۳۴۴ -
عنوان و نام پدیدآور	شور غزل (بررسی کلی کارنامه‌ی غزل شیراز از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۷ خورشیدی) / نادر فخرآور.
مشخصات نشر	شیراز: نوید شیراز، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	۵۱۲ ص.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۳۵۸-۸۶۱-۸
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۴۸۳ - ۴۹۵.
موضوع	غزل -- ایران -- شیراز -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد
موضوع	شعر فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد
رده بندی کنگره	۱۳۸۹ ش ۹۳ / PIR۸۶۹۰
رده بندی دیویی	۸۵۱/۰۹۴
شماره کتابشناسی ملی	۲۰۳۷۳۷۱

شور غزل

(بررسی کلی کارنامه‌ی غزل شیراز از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۷ خورشیدی)

تألیف: نادر فخرآور

صفحه آرا: فروغ حسینی پور □ لیتوگرافی و چاپ: واصف □ تیراژ: ۱۵۰۰ جلد

چاپ اول: ۱۳۸۹ □ حق چاپ محفوظ

ناشر: انتشارات نوید شیراز

با همکاری حوزه هنری فارس

دفتر شیراز - تلفن ۶۲-۲۲۲۶۶۶۱ نمابر ۰۷۱۱-۲۲۲۹۶۷۶ □ ص.پ.: ۷۱۳۶۵/۶۶۶

دفتر تهران - تلفن ۵۹۴۵-۸۸۹۰ نمابر ۰۲۱-۸۸۹۴۱۵۲۳

پست الکترونیکی: info@navideshiraz.com

وب سایت: www.navideshiraz.com

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۵۸-۸۶۱-۸ ISBN: 978-964-358-861-8

۵۰۰۰ تومان

پیش گفتار

اکنون که توانستم پس از ۲۲ ماه تلاش بی وقفه، این تحقیق را به پایان برسانم خداوند بزرگ را شاکرم که در این راه همواره یادش آرامش بخش لحظه‌های دلتنگی‌ام بود.

از استاد گران قدر و دوست قدیمی جناب آقای دکتر کاووس حسن‌لی که علی‌رغم گرفتاری‌های زیاد با بزرگواری و محبت در این راه یاری گرم بود بی‌نهایت سپاس‌گزارم و صمیمانه سرسبزی همیشگی و توفیق ایشان را از درگاه خداوند مهربان آرزو منددم.

از رئیس فرهنگ دوست حوزه‌ی هنری شیراز جناب آقای علی‌رضا پرورش نهایت تشکر را دارم. زیرا با تقبل هزینه‌ی چاپ این کتاب از طرف حوزه و همچنین با همکاری همه جانبه، راه‌های سخت و ناهمواری را که همیشه جهت چاپ آثار در پیش روی هنرمندان وجود دارد، برای این بنده هموار نمودند. امیدوارم همیشه در خدمت به فرهنگ و هنر این مرز و بوم، موفق باشند.

از همکاری دکتر علی اصغر غفوری و دکتر محمدحسین نیک‌داراصل اساتید
محترم دانشگاه و همچنین از شاعران گران‌قدر شیراز خانم فاطمه قان‌دی،
عبدالحمید رحمانیان، محمدامین فصحتی، دکتر محمد مرادی و دکتر غلامرضا کافی
که با ارائه‌ی نظریات ارزشمند خویش مرا یاری کردند نیز قدردانی می‌کنم.

از هم‌راهِ ادیب و فرزانه‌ام سرکار خانم بهبهانی‌نژاد -یاور همیشگی‌ام- که با
قبول زحمت تایپ و تحریر این پژوهش نگذاشت خستگی‌های ناشی از دشواری و
حجم زیاد کار بر من غلبه نماید بی‌نهایت تشکر می‌کنم؛ اگر چه سپاس من درخور
زحمات بی‌دریغ او نیست.

هم‌چنین از نیکو فر و مازیارم که نتوانستم وظایف واقعی و پدران‌هم را در مدت
طولانی تألیف این کتاب برایشان ادا نمایم پوزش می‌خواهم.

مقدمه

در میان قالب‌های متنوع شعر سنتی هنوز غزل زنده‌ترین و پویاترین است و حتی با وجود گونه‌های مختلف شعر آزاد نیز، غزل هم‌چنان در عرصه‌ی شعر میدان‌داری می‌کند و گرم دل‌ربایی است و روز به روز نیز بر تعداد مخاطبان خود می‌افزاید. به نظر می‌رسد عمده‌ترین دلایل این حضور پررنگ از یک سو، وجود شاعران بزرگی مانند مولوی و سعدی و حافظ است که بنای کاخ غزل را بسیار محکم و بلند نهاده‌اند و زیبا و دل‌فریب برآورده‌اند؛ و از سوی نیز خود غزل، آن‌چنان با ذوق و ضمیر ما ایرانیان هماهنگ و همراه گردیده است که هیچ قالب و گونه‌ی شعری دیگر جای آن را نمی‌تواند بگیرد.

از دوره‌ی مشروطه به این سو، به ویژه پس از انقلاب اسلامی، در ساختار بیرونی و درونی غزل، دگرگونی‌ها و نوآوری‌هایی پدید آمد و غزل هر استان و حتی شهرستان نیز، ویژگی‌ها و شناس‌نامه‌ی مخصوص به خود را پیدا نمود.

در سرزمین شعر و ادب، شیراز از دیرباز درختان تناور غزل فارسی ریشه دوانده و سترگ و پایدار مانده‌اند و بعد از انقلاب به این سو نیز با حضور شاعران پیش‌کسوت به رشد خود ادامه داده‌اند و با ظهور شاعران جوان‌تر و جویای تازگی، جوانه زده و طراوت یافته‌اند و پربرگ و بارتر از پیش بالیده و سایه گسترانیده‌اند.

اما آن چه بیش از هر چیز دیگر می تواند از باغ سرسبز و رنگارنگ غزل، از جمله غزل شیراز، پاسداری کند و بر طراوت و رونق آن بیفزاید، جریان شناسی جویبارهای راهی شده در پای درختان آن، یعنی بررسی انتقادی غزل های گفته شده است؛ کاری که ضرورت آن احساس می شود اما چندان تمایل و تشویقی برای آن دیده نمی شود.

با این حال در آشفته بازار پژوهش های پایان نامه ای و در روزگاری که بسیاری از دانش جویان دوره های تحصیلات تکمیلی، به سبب غم نان و یا نداشتن غم درس و بحث و تحقیق، به سراغ موضوع های سهل الوصول و چنان که افتد و دانی می روند، یک نفر از اهالی شعر و ادب هم پیدا می شود و پایان نامه ای خود را بر سر کاری ارزشمند و دست نخورده، یعنی بررسی کارنامه ای سی سال غزل شیراز می گذارد و راهی ناهموار را هموار می کند تا دیگران نیز در آن گام نهند و به پیش روند.

آقای فخر آور که خود نیز شاعرند و شعرشناس، در پایان نامه ای کارشناسی ارشد خود به راهنمایی دوست و همکار دانشمندم، آقای دکتر حسن لی، کارنامه ای سی سال غزل شیراز را مطرح و بررسی کرده و حاصل آن را پس از بازنگری، به صورتی که پیش روی شماست تدوین و چاپ نموده است.

با آن که در هر پژوهشی از جمله پژوهشی حاضر ممکن است اشکال ها و کاستی هایی دیده شود، موضوع مورد نظر در این جا، بسیار خانوار اهمیت و قابل توجه و تقدیر است؛ زیرا از یک سو، تاکنون به آن پرداخته نشده و برای نخستین بار است که انجام می پذیرد، و از سویی، در آن پس از نگاهی به سیر غزل فارسی، غزل های قریب به اتفاق شاعران شیراز از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۷ بررسی و نقد گردیده است. به بیان روشن تر، ۴۵۰۰ غزل از شاعران صاحب دیوان و بی دیوان و بومی سرای شیراز با جست و جو در آثار مکتوب آن ها و روزنامه های محلی شیراز و انجمن های ادبی شهر در معرض داوری قرار گرفته و حاصل کار به کمک آمار و ارقام ارائه شده است. افزون بر

ضرورت موضوع و گستردگی دامنه‌ی کار، نکته‌ی حائز اهمیت دیگر در این تحقیق، این است که نقد و داوری‌های انجام گرفته در آن، در زمان حیات صاحبان آثار و بدون ملاحظه و مماشات صورت گرفته است. بنابراین، مطالعه‌ی کتاب حاضر برای شاعران، علاقه‌مندان و به ویژه پژوهش‌گرانی که قصد نقد و بررسی شعر خطه‌ی فارس را در سر می‌پروراندند، می‌تواند بسیار سودمند و مددکار باشد.

و مطلب آخر این که شاعر بودن مؤلف و راهنمایی‌های استادی مانند دکتر حسن‌لی در مسیر این پژوهش نیز می‌توانند به عنوان پشتوانه‌هایی برای توفیق بیشتر نویسنده در به سامان رساندن موضوع مورد پژوهش مطرح باشند. در پایان با آرزوی توفیق بیش‌تر برای نویسنده‌ی محترم کتاب، این سخن خواجه‌ی اهل راز، حافظ شیراز را نیز نباید فراموش کرد که:

کمان مبر که به پایان رسید کارش

خواراده‌ی ناخوده در کنج تاک است

خسرو قاسمیان

شیراز - اسفندماه ۱۳۸۸

فهرست

صفحه	عنوان
۱۹	فصل اول: کلیات
۱۹	۱-۱. مقدمه
۲۱	۲-۱. اهمیت و ضرورت تحقیق
۲۲	۳-۱. مروری بر تحقیقات انجام شده
۲۵	۴-۱. روش تحقیق و مراحل پژوهش
۲۷	۵-۱. منابع تحقیق
۲۹	فصل دوم: درآمدی بر موضوع تحقیق
۲۹	۱-۲. غزل از نگاه شاعران و منتقدان معاصر
۳۳	۲-۲. نگاهی گذرا به برخی از غزل‌سرایان معاصر ایران

فصل سوم: نگاهی گذرا به کارنامه‌ی غزل شیراز از آغاز تا انقلاب اسلامی	۵۵
۱-۳. سعدی.....	۵۷
۲-۳. حافظ.....	۵۷
۳-۳. باباافغانی.....	۵۹
۴-۳. عرقی.....	۶۰
۵-۳. لسانی شیرازی.....	۶۲
۶-۳. اهلی شیرازی.....	۶۲
۷-۳. قائانی.....	۶۳
۸-۳. فریدون توللی.....	۶۷
۹-۳. حمیدی شیرازی.....	۷۱
۱۰-۳. غلام حسن اولاد (م- اندیش).....	۷۵
۱-۱۰-۳. استفاده از نماد.....	۷۸
۲-۱۰-۳. استفاده از ضرب‌المثل.....	۸۲
۳-۱۰-۳. استفاده از آرایه‌های ادبی.....	۸۳
۴-۱۰-۳. تصویرپردازی.....	۸۸
۵-۱۰-۳. الهام‌پذیری از دیگر شاعران.....	۹۰
۶-۱۰-۳. گستره‌ی واژگانی.....	۹۲
۷-۱۰-۳. تصرف در قافیه.....	۹۳
۸-۱۰-۳. ردیف.....	۹۴
۱۱-۳. پرویز خائفی.....	۹۶
۱-۱۱-۳. استفاده از واژگان کهنه.....	۹۷
۲-۱۱-۳. استفاده از تشبیهات تقلیدی و ترکیب‌های تکراری.....	۹۸
۱۲-۳. صدرا ذوالریاستین شیرازی.....	۱۰۲

۱۰۵	 ۱-۱۲-۳ زبان کهنه و تقلیدی
۱۱۱	 ۲-۱۲-۳ الهام‌پذیری از دیگر شاعران
۱۱۲	 ۳-۱۲-۳ استفاده از واژه‌ی کوچه
۱۱۵	 ۱۳-۳ محمد خلیل جمالی (مذنب)
۱۲۲	 ۱-۱۳-۳ شکایت از پیری
۱۲۴	 ۲-۱۳-۳ مضامین عاشورایی و آیینی
۱۲۵	 ۳-۱۳-۳ تقابل نور و تاریکی
۱۲۶	 ۴-۱۳-۳ مرثیه‌سرایی و مدح
۱۲۷	فصل چهارم: بررسی ساختار غزل شیواز پس از انقلاب اسلامی
۱۲۹	 ۱-۴ وزن
۱۳۰	 ۱-۱-۴ وزن‌های بلند
۱۳۱	 ۲-۱-۴ وزن‌های دوری
۱۳۵	 ۳-۱-۴ گوناگونی وزنی
۱۴۲	 ۴-۱-۴ وزن‌های پرکاربرد
۱۴۳	 ۵-۱-۴ وزن‌های نو
۱۴۶	 ۶-۱-۴ وزن‌های غریب و کم‌کاربرد
۱۴۷	 ۷-۱-۴ خروج از وزن
۱۵۳	 ۲-۴ قافیه
۱۵۵	 ۱-۲-۴ نوگرایی در قافیه
۱۵۵	 ۱-۱-۲-۴ بازی با قافیه
۱۵۶	 ۲-۱-۲-۴ تغییر حروف قافیه

۱۵۸	۳-۱-۲-۴. قافیه قراردادن کسره و سکون.....
۱۵۸	۴-۱-۲-۴. قافیه کردن قافیه‌های اسمی و فعلی.....
۱۵۹	۵-۱-۲-۴. قافیه‌های دشوار.....
۱۶۲	۶-۱-۲-۴. تغییر لحن در قافیه.....
۱۶۵	۳-۴. ردیف.....
۱۶۶	۱-۳-۳. ردیف‌های انقلابی.....
۱۶۸	۲-۳-۴. ردیف‌های جنگی.....
۱۷۰	۴-۳-۴. نوجویی در ردیف.....
۱۷۷	۴-۴-۴. ردیف‌های اسمی.....
۱۸۰	۵-۳-۴. ردیف‌های جنتی.....
۱۸۱	۶-۳-۴. ردیف‌های بر کاربرد.....
۱۸۴	۷-۳-۴. ردیف‌های مذهبی.....
۱۸۸	۴-۴. تقسیم بندی ساختار غزل شیراز.....
۱۸۸	۱-۴-۴. غزل سپید.....
۱۹۱	۲-۴-۴. غزل نمایی.....
۱۹۵	۳-۴-۴. غزل گفتار.....
۱۹۹	۴-۴-۴. غزل روایی.....
۲۰۲	۵-۴-۴. غزل قطعه.....
۲۰۴	۶-۴-۴. غزل مثنوی.....
۲۱۰	۷-۴-۴. غزل قصیده.....
۲۱۷	۵-۴. غزل‌های تکراری.....
۲۱۸	۶-۴. فضاسازی در غزل با استفاده از نشانه‌ها.....

فصل پنجم: بررسی زبان غزل شیراز پس از انقلاب اسلامی

۲۲۷	
۲۲۰	۱-۵. غزل کاملاً سنتی.....
۲۲۴	۲-۵. غزل نسبتاً سنتی.....
۲۲۸	۳-۵. غزل نیمه سنتی.....
۲۴۴	۴-۵. غزل نو.....
۲۴۹	۵-۵. غزل نو افراطی.....
۲۶۶	۶-۵. بومی سرایی.....
۲۶۸	۱-۶-۵. بیژن سمندر.....
۲۷۰	۲-۶-۵. احمد ده بزرگی.....
۲۷۰	۳-۶-۵. یدالله طارمی.....
۲۷۳	۴-۶-۵. مریم دانش فرد.....
۲۷۴	۵-۶-۵. محمدحسن شفاعت.....
۲۷۷	۷-۵. گستره ی واژگان.....
۲۷۸	۱-۷-۵. واژگان و اصطلاحات جنگ.....
۲۸۲	۲-۷-۵. نام مناطق جنگی.....
۲۸۳	۳-۷-۵. واژگان احیا شده ی جنگ های قدیم.....
۲۸۴	۴-۷-۵. واژگان عاشورایی.....
۲۸۷	۵-۷-۵. نام های مذهبی.....
۲۸۸	۶-۷-۵. واژه ی بانو.....
۲۹۲	۷-۷-۵. واژه ی فدک.....
۲۹۳	۸-۷-۵. واژگان جدید.....
۲۹۷	۹-۷-۵. واژگان کهنه و تقلیدی.....
۳۰۱	۱۰-۷-۵. واژگان متروک و مهجور.....

۳۰۴	 ۵-۷-۱۱. اصطلاحات روزمره و عامیانه
۳۰۷	 ۵-۷-۱۲. قیدهای زمان
۳۰۸	 ۵-۷-۱۳. تکرار قید
۳۱۱	 ۵-۷-۱۴. واژگان نگارشی
۳۱۲	 ۵-۷-۱۵. وندهای ترکیبی
۳۱۴	 ۵-۸. کتابی اضافات
۳۱۶	 ۵-۹. تکرار
۳۲۰	 ۵-۱۰. شروع ماکهانی غزل
۳۲۲	 ۵-۱۱. پایان ناتمام غزل
۳۲۴	 ۵-۱۲. حذف
۳۲۵	 ۵-۱۲-۱. حذف بعد از ردیف
۳۲۷	 ۵-۱۲-۲. حذف بعد از قافیه
۳۲۹	 ۵-۱۲-۳. حذف کلمه
۳۲۹	 ۵-۱۲-۴. حذف جمله
۳۳۱	 ۵-۱۳. غزل هندی
۳۳۶	 ۵-۱۳-۱. وابسته‌های عددی
۳۳۸	 ۵-۱۳-۲. تصویرهای پارادوکسی

فصل ششم: بررسی معنوی غزل شیراز پس از انقلاب اسلامی

۳۴۳	 ۶-۱. غزل انقلاب
۳۴۷	 ۶-۲. غزل جنگ
۳۷۱	 ۶-۳. غزل آیینی
۳۷۱	 ۶-۳-۱. غزل عاشورایی

۲۸۰	 ۲-۳-۶. غزل انتظار
۲۸۴	 ۴-۶. غزل عاشقانه
۴۰۲	 ۵-۶. غزل اجتماعی
۴۱۴	 ۶-۶. غزل مدح
۴۲۸	 ۷-۶. غزل سوگ
۴۳۴	 ۸-۶. غزل وطنی
۴۳۷	 ۹-۶. حضور انواع نمادها
۴۴۹	 ۱۰-۶. رنگ
۴۶۳	 ۱۱-۶. شکایت از پیری
۴۶۵	 ۱۲-۶. تقابل نور و تاریکی

فصل هفتم: نتیجه گیری

۴۶۷	
۴۷۱	 ۱-۷. ساختار
۴۷۳	 ۲-۷. زبان
۴۷۷	 ۳-۷. محتوا

۴۸۳	 فهرست منابع و مآخذ
-----	--------------------------

۴۹۶	 فهرست سایت ها و وبلاگ ها
-----	--------------------------------

فهرست جدول‌ها

صفحه

عنوان

جدول شماره‌ی ۱:

سه وزن اول مورد علاقه‌ی شاعران غزل‌سرای شیراز که موفق به چاپ	
مجموعه‌ی اشعار خویش شده‌اند	۱۳۶

جدول شماره‌ی ۲:

گوناگونی وزنی در غزل‌های غیر تکراری شاعران دارای مجموعه‌ی	
شعر	۱۳۹

جدول شماره‌ی ۳:

مختصات غزل قبل و بعد از انقلاب اسلامی	۳۴۴
---------------------------------------	-----

جدول شماره‌ی ۴:

تعداد غزل‌های جنگ در مجموعه‌های چاپ شده‌ی غزل‌سرایان	
شیراز	۳۵۶